

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

уз

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА II.

БЕОГРАД. 1921.

ПРИЛОЗИ.

1. Нај — нека — некој.

Ове су речи довољно познате, долазе уз глаголе, ређе саме, у императивном значењу. У речнику југославенске академије даје им тумачење професор Маретић под изразима *hotjeti*, *moći*, *naj*, *neka*.

За *naj* важе се у речнику на стр. 363 VII^a тома, да се употребљује код кајваваца хрватских и словенских. Не говори ли се и код северних чакаваца, то би ваљало истом питање истражити. Да је *náj* постало од *nehaj*, — много употребљавани изрази лакше се истроше у својем обиму — то је опће познато. Акцентат је падао на *háj*, пред којим је *ne* прелазило у ирационални вокал *nə*, а *nəhaj* у *náj*. Сличан је случај код *neću*, *nećeš*, које ради дужине вокала *ě*, вако је добро истакнуто у Речнику, не може се изводити из *ne ću*, већ из *ne hoću*, *neħeću* (где *ə* значи ослабљено *o*). Код Словенаца *nóčet*, *nóčeš* показује, да је преобладио вокал *o*. Свакако има и код нас довољно разлога, да се *ne* не раставља у писању од *ćeš*, дакле *neću*, *nećeš*.

За *neka* мисли проф. Маретић, да је исто тако постало од *nehaj* (Рјечник VII, 869): „Riječ je *neka* istoga postanja, kojega je i *naj* t. j. *neka* je postalo od negdašnjega imperativa *nehaj* tako da je *j* otpalo a *h* je prešlo u *k*“. К тому додаје Маретић врло опрезно: „не може се рећи ни зашто је *j* отпало ни зашто је *h* прешло у *k*“. Управо обе ове неприлике изазивају у мене сумњу, да ли је ово тумачење оправдано. Најстарији примери, што их даје академски речник пишу сви без разлике *neka*, дакле без *j* и са *k*. Истина под угарских Хрвата чује се и *nekaј*, али је велико питање, да ли је то остатак старине, зашто не би тада остало било управо *nehaj*. Мени се пре чини вероватно, да је *nekaј* у место *neka* постало по узору облика *naj*. Ја немам више моје верне другарице библиотеке уза се, да бих се могао по неким старијим књигама угарске хрватштине осведочити, пишу ли и онде *nekaј*. Пример из Антона Далматина не доказује много, само толико, да је већ у оно доба *nekaј* било познато.

Још је теже догучити *k* у *neka*, у место **neha*. Кад би се могло доказати, да је *nek* старије од *neka*, против чега говоре примери, тад би се још вако тако могло разумети, да је на крају речи *h* прешло у

k, гл. примере као *ženik, siromak, grek, grak*, али за интервокални положај *k* у место *h* не знам примера. Да се уклонимо тој неприлици, мислим да би се могло *neka* изводити из негативнога *ne* са обичним придатком *ka*, који долази код заменица и прислова, а и у императиву. Таково *neka* значило би *ne*, али не негацију глагола који следи, већ негацију у опће са неком као паузом, а онда следи глагол, како већ дође, позитиван или негативан, дакле *neka gleda* значило би *ne (što drugo, već da) gleda*. У словеначком језику има *nikar*, које је у значењу доста близу нашем *neka*. Аво се прихвати ово тумачење, тада би се разумело, зашто *nekate* за множину спада у новију фазу језичког развитка по аналогiji, док су *najte* и *nemojte* редовни глаголски облици множине. Радо допуштам, да је по нашем нутарњем смислу сада *neka* сасвим изједначено са *naj* и *nemoj*, али то није морало тако бити од самога почетка.

За *nemoj* каже Маретић (И. 884), да му је *z „s neznana razloga ispralo“*. Истина код често употребљаваних речи долази скраћење обима врло често (ср. например бајкавско *morti* из *morebiti*), пошто ипак имамо примера за *mozi*: *mozite*, рекао бих да *nemoj*, *nemojte* има свој разлог у паралелном облику *naj*, тако су *naj* и *nemoj* два различита дијалекта. Тоје истина, али то су и сада суседи а неоч је њихово суседство засизало још даље и дубље. Напокон могло би се и тако рећи, да је *nemozi* постало најприје *nemoz* а одатле *nemoj*, као *hodi* преко *hođ* даје *hoj*. Ипак ме тај начин објашњења не задовољава.

В. Јагић.

2. Варзило.

О *варзилу* читамо у Вукову Рјечнику другог издања да је: „die *Brazilie* (Färbemittel von *Brazilienhholz*), *colar ligni brasiliani*; *варзило* се купује о Ускрсу те се њим боје јаја“. Ђ. Даничић је у *Осноама* забележно да је *варзило* рећ туђа и да је „постала с премјештеним гласовима од *Brasilia*“.

К овоме што сад зна наша лексикографија о *варзилу* имало би се још по штошта додати.

У Панчићеву Речнику има покрај облика *варсило* и облик *варзиљ*. Исти облик се налази и у Лексикографској Грађи српске краљевске академије са западних крајева и из Шулекова Именика биља. Међу речима покупљеним у Пироту у истој академијској грађи има облик *Варзија*, који би могао опомињати на *Врасилија*, откуда се ова реч начинила.

Бугарска лексикографија не иде далеко од српске. Старији речници Дјувернуа и Богорова и немају никако те речи. Она се налази у најновијем, Вајгандовом, и то у облицима *варзиј*, *варзиљка*, *варзило*.